

İSTANBUL
ÜNİVERSİTESİ
YAYINEVİ

darulfunun ilahiyat, 32(2): 647–654

DOI: 10.26650/di.2021.32.2.936365
<http://ilahiyatjournal.istanbul.edu.tr>

darulfunun ilahiyat

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ / BOOK REVIEW

Başvuru: 11.05.2021
Revizyon Talebi: 08.06.2021
Son Revizyon: 09.06.2021
Kabul: 18.06.2021
Online Yayın: 04.11.2021

Richard Swinburne’ün “Are We Bodies or Souls?” Adlı Eserinin Değerlendirilmesi

Review of “Are We Bodies or Souls?” by Richard Swinburne

Swinburne, Richard. *Are We Bodies or Souls?* (Oxford, Oxford University Press, 2019). ISBN 978-0-19-883149-5

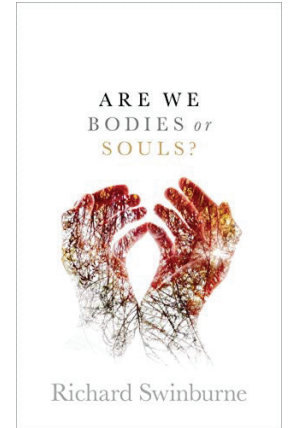
Gülsüm Esen

Anahtar Kelimeler

Swinburne, Düalizm, Bilinç

Keywords

Swinburne, Dualism, Consciousness

“Kaderimin efendisi benim
Ruhumun kaptanı benim”
W. E. Henley (1849–1903)

* Sorumlu Yazar: Gülsüm Esen (Doktora Öğrencisi), Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye.
E-posta: esen.gism@gmail.com ORCID: 00-0001-9909-8017

Atf: Esen, G. “Richard Swinburne’ün “Are We Bodies or Souls?” adlı eserinin değerlendirilmesi. *darulfunun ilahiyat* 32, 2 (2021): 647–654.
<https://doi.org/10.26650/di.2021.32.2.936365>

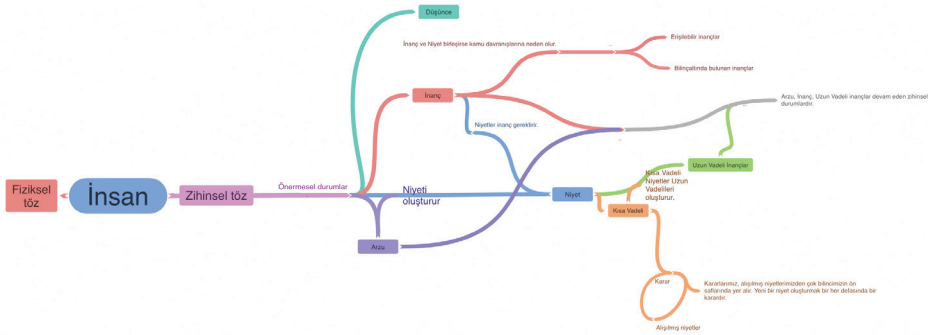

Descartes, beden ile ruhun birbirine bağlı olduğunu ancak bu iki özün birbirinden bütünüyle farklı olduğunu düşünmekteydi. Zeki öğrencisi Bohemya Prensesi Elizabeth, buradaki problemi fark etmekte gecikmedi. Prenses Elizabeth, 1643 yılında Descartes'a yazmış olduğu bir mektupta, “Bu iki şey birbiriyle bütünüyle uyumsuz görünüyor,” dedi ve Descartes’dan günümüze kadar filozoflar arasında sürecek olan hararetli tartışmanın ilk kıvılcımını ateşledi.

Günümüzde Descartes’ın ileri sürdüğü ruh-beden¹ düalizminin hem teist hem de ateist savunuları yapılmaktadır. Richard Swinburne de bu kitabında Descartes’ın düalizminden hareketle kendi teist zihin teorisini, yani nitelik düalizmini temellendirmektedir. Kitabı hacimce küçük olmasına karşın, bir araştırmanın konusu olacak ölçüde detaylıdır. Biz ise burada, Swinburne’ün zihin teorisini tartışmaktan ziyade kitabın bir değerlendirmesini yapmayı hedefledik.

Kitap, yedi bölümden oluşacak şekilde planlanmıştır. İlk bölüm *Introduction*’da kitabın genel bir tasvirini sunan Swinburne, insanın doğasından hareketle ruhu ortaya koymak ve temellendirmek amacıyla olduğunu belirtir.

İkinci Bölüm, *Physicalism and Property Dualism* bütünüyle fiziksel süreçlerin nedensel örüntüsünün haricinde insanı insan kılan bir ruh olduğunu ifade eder. Ağaç, taş ve yol bunlar fizikseldir ancak insan, bu cansız tözlerin sahip olmadığı fiziksel olmayan niteliğe de sahiptir. Diğer varlıklardan ayrı olarak bir insan “... sinirlenir, acı çeker, korkar, Londra’ya gitme niyetindedir, dünyanın çok eski olduğuna inanır, felsefe hakkında düşünceleri vardır vb.” Niyet, inanç ve düşünce gibi zihinsel olaylar fiziksel bir töze sahip olanlar tarafından meydana gelmiş olsa da fiziksel değildir, biz bir ağacın düşüncelerinden bahsetmeyiz. Bu bölümde zihinsel olayları oluşturan süreçleri şu şekilde tasvir eder;

Şekil 1: Bu tablo, R. Swinburne'e göre zihinsel durumların birbirileri ile ilişkisini gösterir.

- 1 Richard Swinburne kitabında “ruh” (soul) ile “zihin” (mind) kavramlarını birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanır. Bu kavramsal esneklik, İslam Felsefesi bağlamında tartışılmaya müsait olsa da değerlendirmemiz çerçevesinde bu kullanıma sadık kaldık.

İnsan fiziksel ve zihinsel olmak üzere iki töz barındırmaktadır. Zihinsel töz, zihinsel durumlara ev sahipliği yapar. Zihinsel durumlar (düşünce, inanç, niyet ve arzu) önermesel durumlardır ve “bunların tümü, bir önermeyle, yani bir cümle içinde ifade edilebilen bazı olası olaylara karşı bir tutum içerir” (s.36). Kısa vadeli niyetler ve duyumsama bir dereceye kadar farkındalık gerektirdiği için bilinçli durumlardır. İnançlar, arzular ve uzun vadeli niyetler, öznenin bilinci olmaması durumunda dahi varlıklarını devam ettirebilen zihinsel durumlardır. Kişi sayılamayacak kadar çok inanca ve arzuya sahiptir; örneğin, belirli mesleklere uygun inançlar, coğrafya ve tarihe dair inançlar veya kitap yazma niyeti gibi. Kişi inanç ve arzularını, kendi kendisine sorarak bilince getirir. Burada dikkate değer olan husus, kişi kendi arzu ve inançlarına erişimde ayrıcalıklıdır ancak bireyin sahip olduğunu kabul etmediği hatta reddettiği bilinçaltı (*subconscious belief*) inançları da bulunur. Bunlara ise erişimde, kişinin diğer insanlardan (örneğin psikiyatristlerden) yardım alması gerekebilir. Bazen de bu inanç ve arzularımız erişilebilir değildir. Dolayısıyla Swinburne, bilinç ve bilinçaltımızda bulunan, davranışlarımızı etkileyen inanç ve arzularımızı (çabamızın şiddetinden bağımsız olarak) erişebileceklerimiz ve erişemeyeceklerimiz şeklinde ikiye ayırır. Swinburne için, ne kadar çabalarsak çabalayalım gelmeyecek olan bu ilkelerin varlığı inanç kelimesinin sınırlandırılmasını zorunlu kılar.

Swinburne’ün insanın iç alemine dair sunduğu bu detaylı tasvir, insan ruhunda her biri kendisine özgü işlevlere sahip unsurlar tayfindan oluşan dinamik bir yapıdır. Bu dinamik yapı nedeniyle, günlük hayatımızda biz her biri bir diğerine kıyasla ayrılan, benzersiz insanlar görürüz. Üçüncü bölüm olan *Theories of Personal Identity*, insanın biricikliğine odaklanır. Kişisel özdeşlik kuramlarını karşılıklı olarak değerlendirerek bir insanı “öteki” olandan ayırmanın ne olduğuna dair geliştirilen teorileri irdeler.²

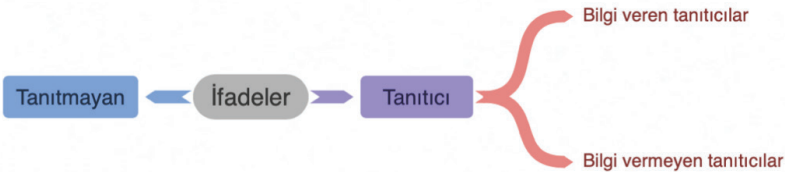
Swinburne, kişisel özdeşlik teorilerinin bir önceki bölümde ele alınan unsurlara atıfla fiziksel veya zihinsel teoriler olabileceğini ifade eder. Fiziksel teoriler, t_1 zamanda George ile t_2 zamandaki George’un aynı kişi olmasının tamamen veya kısmen aynı fiziksel özelliklere (aynı beden, aynı beyin gibi) sahip olması gerektiğini ifade eder, bu özdeşliğin analiz edilebilir olduğunu ifade eder, buradaki değişim kademeli değişikliklerden kaynaklanan özelliklerdir. Salt fiziksel olanı

2 Ancak bu bölümde, Swinburne kendi teorisine görece az yer ayırır ve teorisini diğer teorilerin neden makul olmadığından hareketle ortaya koyar. Belirtmemiz gerekir ki, Swinburne’ün özdeşlik teorisi hakkında görüşlerinin yer aldığı çalışmaları mevcuttur; örneğin, materyalist özdeşlik teorisini savunan Sydney Shoemaker ile kendisinin düalist özdeşlik anlayışının yer aldığı *Personal Identity by Sydney Shoemaker, Richard Swinburne* (Oxford Press, 1984) kitabı bu konuda oldukça detaylı bilgi vermektedir.

ve salt zihinsel olanı önceleyen özdeşlik teorilerinin hatalı olduğunu ve bilimsel gelişmelerin sınırlarında karşılaşacağımız sorularda bize yanıt vermekten uzak olduğunu belirtir (örneğin, bir beyin veya beynin belirli bölgesi cerrahi bir operasyon ile nakledildiğinde beyni nakledilen P_1 ile P_1 'in beyninin kendisine nakledildiği P_2 'in operasyon sonrasında kim olarak uyanacağına dair cevapları yoktur). Swinburne, kitap boyunca bilime duyduğu güveni vurgular ancak bunun bir ışık körlüğüne dönüşmesine izin vermez, insanın sınırlarının farkında olduğunu şöyle ifade eder “Biz insanlar alim-i mutlak değiliz ve dünya hakkında keşfedebileceklerimizin sınırları var ve bu tür vakalar böyle bir sınır sağlıyor.”

Dördüncü bölüm, *Descartes's Argument for the Soul* ise, insanın bedeni olmaksızın kendisini o kişi kılan şeye sahip olup olamayacağını Descartes'ın argümanlarından hareketle tartışmaya açmaktadır. Swinburne, *düşünerek var olabilen bir kişinin* bedenleşmiş halinin herhangi bir anında bedeninin ortadan kaldırılması durumunda kişiyi, o kişi kılan kapasitesinin hala var olduğunu, varlığının devam ettiğini belirtir. Daha doğrudan bir ifade ile, insan bedeni olmaksızın da düşünebilir, düşünmek için bir bedene ihtiyacı yoktur. Swinburne bu görüşünün, ölüme yakın kişilerin yaşadığı deneyimlerden hareketle elde edilen bilimsel bulgularla desteklenebileceğini belirtir. İnsan, beden ve bilinci birbirine bağlı görse de kendisini bir kişi ve insan yapan ruhu (akıl yürütme ve ahlaki kanaatlerde bulunma gibi) koruyorsa insan kalacaktır. Dolayısıyla her gerçek insan özünde iki maddeden oluşan saf zihinsel töz ve fiziksel töz olmak üzere iki tözden oluşur. Biz, başkaları ile bedenlerimiz üzerinden iletişim kurabiliriz, bedenlerimiz hayatlarımız için önemlidir ancak bizi biz kılan ruhumuzdur.

O halde, bedenimdeki ve ben ile işaret ettiğimdeki “ben” kimdir? Descartes'a itiraz edenler, Descartes'ın ve kendilerinin “ben” ile ne kastettiklerini bilmediklerini söylemektedir. Swinburne bu itirazı değerli bulur; bu, kendisine de yöneltilebilecek bir itirazdır. Devamında gelen bölüm olan *We Know Who We Are* bu itiraza ayrılmıştır. O, “Ben”in bilgisinin bizde mevcut olduğunu iddia eder. Bize, bilmenin doğasına dair kavramsal bir şema sunar:

Şekil 2: Swinburne'e göre ifadeler (word) ikiye ayrılır.

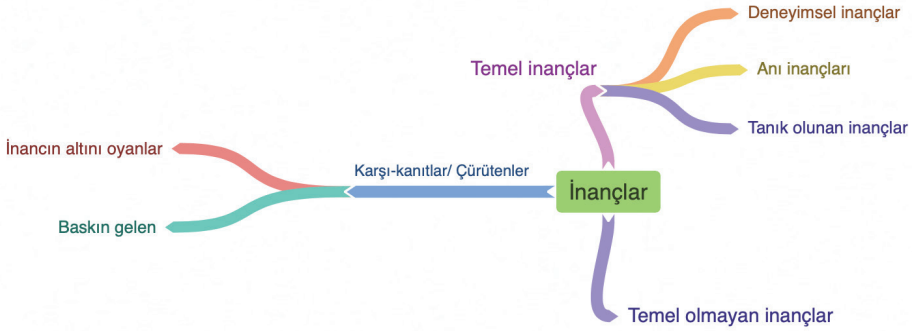
Tanıtıcı (*designator*) ifadeler; belli bir töze, tözün özelliklerine atıfla veya ilgili tözü açıklayan yüklem aracılığıyla işaret ettiğimiz tanımları kapsar. Swinburne'e göre kişi, tanıtıcı ifadelerin doğru uygulama örneklerini içine doğduğu toplumda öğrenir ve ilgili örnekleri, ilgisiz örneklerden ayıracak kriterler kendisine gösterilir. Bu kazanım, en olağan biçimde kişinin diğer insanların konuşmalarını dinlemesiyle gerçekleşir. Swinburne için bilgi veren tanıtıcı (*informative designator*), bir dildeki mevcut kullanımlarının kurallarına bağlıdır (s.94). Bir kelime, ancak ve ancak konuşmacının ne anlama geldiğini bilerek nesneye uygulayacağı kuralları bilmesi, böylece uyguladığı nesnenin özünü bildiği durumlarda bilgi veren tanıtıcıdır. Halk kitleleri genelde, bilgi vermeyen tanıtıcılar (*uninformative designator*) kullanır. Örneğin, geniş halk kitleleri için altın sarıdır, şekillendirilebilirdir, ama bilim insanları altının gerçekte ne olduğunu bilen insanlardır ve "altın" kelimesini bilgi veren tanıtıcı olarak kullanırlar. Burada dikkate değer olan husus; işaret ettiğimiz şeyin o şey olduğuna dair tanıtıcı bir ifadeye başvurmamız, tanıtıcı ifadenin atıfta bulunduğu o şey olması için yeterli ve gerekli koşullara dair bilgimizin olmasına bağlıdır. Böylesi bir durumda biz, mantıksal olarak neyin mümkün olmadığını ve neyin mümkün olduğunu kavrayacak pozisyonda oluruz (s. 95). Swinburne, Descartes'ın "ben" ile kastettiğini bu kavramsal çerçeve bağlamında ele alır. Ona göre insanın, "ben" ile işaret ettiğinin "kim" olduğu, kişinin kendisine aşikârdır ve bu durum, zihinsel özelliklerin kendi sahibi için bilgi veren tanıtıcılar olmasından kaynaklanmaktadır. Bilinçli durumlar (zihinsel durumlar), bilgi veren tanıtıcılardır (s.98). "Ben" dediğimiz kişi, zihinsel durumları deneyimleyebilecek ve deneyimlerinin farkındalığına sahip olan tek kişidir; "ben" tüm ötekilere kıyasla daima ayrıcalıklı bir statüdedir. Kısacası, her insan kendi kendisinin bilgi veren tanıtıcısıdır.

Swinburne, duyumsadığımız nesnenin duygularımız üzerindeki etkisini (örneğin bir kahve tadının kahvenin sebebi olması) tanımlamayı öğrenmemizdeki süreçlere dikkat çeker. Algı verisi ve bu verinin neden olduğu duyumsama arasındaki bu havza Swinburne için, davranışın ortaya çıkması açısından da dikkate değerdir. Şöyle ki, algısal veri duyumsamanın neden olduğu hislere (*sensation*) neden olur; hisler, davranışın ortaya çıkmasını sağlayan beyin olaylarına neden olur; davranış, yalnızca hisler aracılığıyla oluşur. Ancak, burada empirik veriler yetersizdir. Bir gün farklı beyinler arasında ortak bir örüntüye işaret edebilecek empirik verilere erişsek bile, her beynin bir diğer beyinden bütünüyle farklı olması, duyumsananın "nasıl"lığını tecrübe etmekle ötekini "özne"nin haricinde bırakacaktır. Bir kahvenin tadının duyumsanması veya akut bir ağrının acısı böyledir. İyimser bir tahminle, öteki öznenin "kahvenin tadı" derken kastettiği şeyin, bizim duyumsadığımız "kahvenin tadı"na benzer bir durumu kastettiğini düşünebiliriz fakat, yalnızca

bir kişi “kahvenin tadı” derken bilgi veren tanıtıcı olarak kendi duyumsamasını tanımlayabilir. İnsanlar önermesel durumlar söz konusu olduğunda da ayrıcalıklı erişime sahiptir ama bu kamuya açıktır, önermesel durumlar kamusal dil içerisinde ifade edilebilir.

Swinburne’e göre her bir insani ruh, kişileri oldukları kişi yapandır ve her insan, kendilerini öteki değil de kendileri yapan bu ruha sahiptir. Sonsuz sayıdaki ruhtan, yaşadığı hayatı bütünüyle aynı biçimde yaşayan kişi dahi, öteki ile kendisi arasındaki farkın ayırdına varacak, kendi “bu”luğunu tanıyacak ayrıcalıklı erişime sahiptir. Şu durumda Swinburne’ün sunduğu nitelik düalizminin cevaplama gereken bir başka soru vardır, ruh beden ile etkileşime girer mi? Swinburne bu sorunun cevabını ayrı bir başlık altında ele alır. Altıncı bölüm olan *Souls and Bodies Interact*, Swinburne’ün bilimsel verileri reddetmeksizin bir ruhu savunmanın imkanına okuyucusunu ikna etmeye ayrılmıştır.

Swinburne bu bölümde, insan ruhunun nedensel niteliklerini ve ruhun nedenselliği ile beynin nedenselliği arasındaki ilişkiyi inceleyeceğini bildirir. Bunun için öncelikle rasyonel inanç kavramını ele alır. Eğer P’nin olması olmamasından daha olası ise, kişi o inanca sahip olur. İnançlar ise iki türdür; temel inançlar ve temel olmayan inançlar.

Şekil 3: Swinburne’e göre inanç türleri temel olan inançlar ve temel olmayan inançlar olarak ikiye ayrılır.

Temel inançlar, şeylerin nasıl olduğuna dair farkındalığımızla üretilen doğal olarak açığa çıkan bizim kendimizde bulduğumuz inançlardır. Temel olmayan inançlarımız ise, (ister bilinçli olarak erişelim, isterse bilinçaltımızın bir yansıması olsun) temel inançlarımızdan elde ettiğimiz için sahip olduğumuz inançlardır. Temel olmayan inançlarımızın muhtemelen doğru olduğuna inandığımızda, temel inançlarımızı dikkate alarak inanırız. Temel inançlar üç türdür; deyimisel inançlar, anı inançları ve tanık olunan inançlar. Deyimsel inançlar, deneyde kendini görünür

kılar, algısal inançlardır, algıladığımız şeye dair inançlardır. Burada dikkate değer olan, Swinburne yaşadığımız zihinsel durumları da (niyetler ve görsel alanımızdaki renk örüntüsü gibi) deneysel inançlara dahil eder. İkincisi ise, anı inançları. Anı inançları, geçmişteki anılarımıza dair bir anı topluluğudur. Biz bu inançları, başka bir şeyden çıkararak elde etmeyiz, çünkü onları oldukları haliyle biz geçmişte yaptık. Üçüncüsü ise, tanık olunan inançlar. Tanıklık ettiğimiz inançlar, bir başkasının bize söylediği şey ile oluşan inançtır. Şöyle ki eğer birisi size “Bugün günlerden salı,” derse sizin bunun ne anlama geldiğine dair çıkarımda bulunmaktan ziyade ona inanmanız gerekir. Burada Swinburne kendisine sorulabilecek “Tanık olunan inançları, deneysel inançlardan nasıl ayırabiliriz?” sorusunun farkındadır. Ona göre tanık olunan inançların doğruluk kaynağı bu ayrımı belirler, deneysel inançlara algımız aracılığıyla inanırız ancak tanık olunan inançlarda söyleyen açısından inanırız. Tahmin edileceği üzere böyle bir sınıflandırmanın içerisinden anlatma ve söyleme konuşarak ve yazarak yapılabilir. Swinburne için tanık olunan inançlar, kitabın yazarının söylediği şeye olan inancı da kapsamaktadır. Biz, onları bize kimin, ne zaman, nerede söylediğini de hatırlamayabiliriz ancak dünya hakkındaki bilgilerimizin çoğu tanık olunan inançlardır. Temel olmayan inançlar ise, temel inançlarımızla olası kılınırlar ve “temel olmayan inançlar diğer temel olmayan inançlarla ve yeni temel inançlarla ve yeni temel olmayan inançlarla etkileşime girebilir ve eski inançları ortadan kaldırabilir” (s.119). “Karşı kanıt olmadığı göz önüne alındığında, olası görünen kanıtlara göre olası görünen şey olasıdır ve biz inanmakta haklıyız (inanmak ‘mantıklıdır; inanmakta’ haklıyız)” Biz, deneysel inançlarımıza inanma konusunda karşıt bir kanıt olmadığı sürece haklı oluruz. Swinburne, “Bir şeyin büyük olasılıkla doğru olduğuna dair bir inanç, doğru olduğuna dair ‘güçlü’ bir inançtır,” der, temel olmayan bir inanç temel inançlarla güçlü kılındıysa inanmak için olası görünecektir (s.120). Dolayısıyla zihinsel durumların kendi arasında da sürekli işleyen dinamik bir süreç bulunmakta ve zihinsel durumlar zihinsel durumlara neden olmaktadır.

Bedensel eylemlerimiz, hepimiz için gerçekleştirilmesi kolay eylemlerdir. Bedenimizi niyetli bir biçimde hareket ettirmek ile istemsiz bir beden hareketi arasında fark olduğu aşıkardır. Swinburne, niyetlerimizin bedenlerimize etkisinin zihinsel durumların beyinlerimizdeki etkisi ile ilgili olduğunu ifade eder.

Son bölüm *Could Science Explain Souls?* ileri sürmüş olduğu zihin teorisi bağlamında sorulması muhtemel sorulara yanıtlar vermektedir. Örneğin, bir ruhun kesintiye uğraması söz konusu olabilir mi? Swinburne bunu mümkün görmez, çünkü beden ve ruh nedensel bir ilişkiye sahiptir. Kesintiye mümkün kılacak varsayımsal teknolojik gelişmelerin de muhtemel olduğunu düşünmez. Bir başka soruda ise ruhun bilimsel bir açıklamasının olup olamayacağını irdeler;

Swinburne'ün doğa yasası tanımına göre bir açıklamanın imkânı yoktur. Doğa yasası, belirli bir türdeki olayları inceleme konusu edinerek belirli bir türdeki nedensel olasılık ve zorunluluğu belirleyen ilkedir. Ancak, fenomenal tecrübenin erişilebilir olmaması bu yasayı oluşturmanın önünde engeldir, dahası doğa yasaları, kendilerini destekleyen başka pek çok yasanın varlığına ihtiyaç duyar. Ruh için ise, tek bir yasa bile yoktur.

Günümüz zihin felsefelerinde takip edilen baskın yöntem, bilimsel verilerin ışığında metafiziğe bir açıklama getirmeye çalışmaktır. Swinburne ise metafiziği merkeze alan ve metafizikten fiziğe yönelen argümantasyon sunar. İleri sürmüş olduğu zihin teorisi, bilimsel verilerin nesnelliği reddetmeksizin bir zihin felsefesi imkanının varlığını ispatlar. Richard Swinburne, analitik felsefenin etkili isimlerinden birisidir ve çalışmalarıyla gerek dikkat çektiği hususlar bakımından gerek üslubu açısından pek çok filozofun takdir ve hayranlığını kazanmıştır.